

ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ПРОБЛЕМАТИКА СОЦІОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

У статті окреслено загальні засади вивчення громадської активності як діяльнісного ставлення людини до життя суспільства. Автор намагається охарактеризувати соціологічний аспект досліджень громадської активності студентської молоді, аналізуючи динаміку студентських рухів та матеріали прикладних соціологічних досліджень, проведених українськими вченими.

Ключові поняття: соціальна дія, соціальна активність, громадська активність, громадянське суспільство, суспільно-корисна діяльність, студентські рухи.

Постановка проблеми. Розбудова громадянського суспільства в сучасній Україні неможлива без широкого залучення громадян до вирішення суспільних проблем. Формування у молоді власної громадянської позиції, внутрішньої потреби до громадської активності належить до пріоритетних завдань державної молодіжної політики, діяльності закладів освіти та інших соціальних інституцій. Особливо гостро, з огляду на українське сьогодення, ця проблема стоїть при проведенні виховної і наставницької роботи зі студентською молоддю. Виховний процес у сучасному вищому навчальному закладі повинен сприяти розвитку природного прагнення молоді бути соціально активними, на практиці виявляти початкові навички професійної компетентності, загальнокультурну ерудицію й особисту відповідальність. Але очевидно, що лише незначна частина студентів займає активну громадську позицію, вияви активності є ситуативними, в студентському середовищі нерідко зустрічаються вияви протиправної поведінки. Тому залишається актуальним звернення науковців різних напрямів (педагогів, психологів, юристів, культурологів, політологів) до вивчення проблем формування і виразу громадської активності студентів. Соціологічний аналіз проблеми дозволяє систематизувати, узагальнити міждисциплінарні дослідження, охарактеризувати динаміку формування та вияву громадської активності студентської молоді, окреслити існуючі проблеми, з'ясувати рівень мотивації, визначити соціально бажані орієнтири.

Мета статті – охарактеризувати проблеми вивчення громадської активності студентів, опираючись на узагальнення робіт педагогів, психологів, істориків, політологів та емпіричні соціологічні дослідження. **Основними завданнями** є: 1) розкрити суть поняття «громадська активність» у співвідношенні з поняттями соціальна активність, громадянська активність, суспільно-корисна діяльність тощо; 2) окреслити основні підходи до вивчення громадської активності; 3) охарактеризувати студентські рухи як форму вияву громадської активності; 4) провести аналіз результатів емпіричних досліджень дотичних до вивчення проблем громадської активності студентів в Україні.

Рівень дослідження проблеми. Аналіз літератури свідчить про значну кількість досліджень сучасних українських і зарубіжних науковців, присвячених проблемі громадської активності особистості. Узагальнено виділяють наступні підходи: філософський, психологічний, соціокультурний, політико-правовий, соціологічний. Безпосередньо поняття «громадська активність» досліджується в працях Д. Акімова, Т. Безверхої, М. Боришевського, С. Рябова, Л. Шангіної, М. Головатого, Г. Гревцевої, Л. Корінної, О. Плиги, Т. Саврасова-В'юн та інших.

Обґрунтуванню філософського та юридичного аспектів громадської активності (цивільних і правових функцій особистості) присвячені роботи таких вчених, як Л. Архангельський, Л. Буїв, І. Кон, Г. Смирнов, А. Харчев. У працях Л. Божович, А. Ковальова, О. Леонтєва, А. Петровського, С. Рубінштейна запропоновано психологічне обґрунтування проблем виховання громадянина суспільства.

Щодо дослідження громадської активності в соціології, то окремими напрямками можна виділити вивчення феномену громадської активності через вплив соціальної політики (О. Куценко, М. Лукашевич, Ю. Саєнко, В. Скуратівський, В. Судаков, М. Туленков та ін.) і психолого-педагогічних механізмів, умов, шляхів її формування (К. Абульханова-Славська, Д. Ельконін, А. Петровський та ін.).

Виклад матеріалу. Вивчення чинників і форм активності людини в житті сучасного соціуму тісно пов'язано з проблематикою становлення, розвитку та функціонування громадянського суспільства. Дослідники зазначають, що громадянське суспільство є комплексним соціокультурним та суспільно-політичним феноменом. Його структура різноманітна та неоднорідна. До неї входять:

- соціальні інститути (незалежні медіа; громадська думка; добровільні асоціації та об'єднання громадян; структурована та інституалізована політична опозиція; система зовнішнього громадського контролю за владою);
- соціальні практики (суспільна, громадянська активність населення, що не обмежується участю у виборах; громадські рухи; ініціативні групи; громадянська залученість до добровільних суспільних об'єднань; поінформованість про суспільно-політичне життя; правова культура та вміння використовувати правозахисну та судову систему; діяльність незалежних правозахисних недержавних організацій; лобіювання суспільно значимих ініціатив);
- суспільні цінності та чесноти (плюралізм, толерантність, довіра до співвітчизників та суспільних інститутів, здатність до компромісів, самоповага, ввічливість, громадська солідарність та взаємодопомога) [13, с. 136].

Громадська активність – це діяльнісне ставлення людини до життя суспільства, в якому вона виступає як ініціативний носій і провідник норм, принципів та ідеалів або суспільства в цілому, або певного класу, соціальної групи. Громадська активність виявляється в суспільно-корисній діяльності, участі в громадських рухах, у зміні існуючих та створенні нових форм соціального життя. В широкому розумінні поняття охоплює усі види колективної невиробничої активності в суспільстві, у вузькому сенсі цього слова громадську активність відрізняють від політичної, хоч остання є лише підвидом першої [15, с. 32]. Як якість особистості громадська активність виявляється у її здатності впливати на життя мікросоціуму, задовольняти власні потреби та інтереси, реалізовувати інтереси й цілі колективів та об'єднань, до яких вона належить, вирішувати важливі для них завдання, прагнєнні діяти на користь суспільства, поважати і реалізовувати, відповідно до морально-етичних принципів та вікових можливостей, свої права та обов'язки. Виокремлюють когнітивний, мотиваційно-ціннісний, емоційно-оцінний та поведінковий компонент громадської активності [11, с. 19].

Громадська активність рідко виступає самостійним предметом у соціологічних дослідженнях, а сам термін відсутній у більшості словникових джерел, що ускладнює визначення його меж та сфери застосування [7, с. 3]. Існують певні дискусії стосовно співвідношення понять громадська та соціальна активність. Ми схилиємось до думки тих вчених, які розглядають громадську активність як одну з форм соціальної активності – суспільно корисної діяльності, спрямованої на реалізацію потреб та інтересів суспільства загалом, або ж класів та окремих соціальних груп. Але тут є певні особливості. За часів СРСР в суспільствознавчих науках зазвичай виокремлювались такі форми соціальної активності як трудова, суспільно-політична (громадсько-політична), активність в сфері культури та побуту [8, с. 118]. Зазначимо, що об'єднання в одну форму активності у сфері політичного та громадського життя призводить до змішування явищ, які хоч і мають багато спільного в реальному житті, проте суттєво відрізняються за своїми складовими. Тому в руслі соціологічних досліджень, з огляду на розробки щодо вивчення політичної активності індивідів і груп, доцільне розрізнення понять політичної та громадської активності. Хоча не можна поставити знак тотожності між громадською та політичною активністю, також не можна стверджувати і про їх кардинальну відмінність. Вчені розмежовують громадську активність, як участь особистості в неполітичних відносинах з іншими людьми, суспільством загалом та громадянську активність, що відповідає за реалізацію контролю над владою та відстоюванням своїх прав. Громадянська активність

більшою мірою заснована на усвідомленні особистістю себе громадянином, як учасника правових відносин між ним і державою. Дослідження громадської активності, як самостійного феномену, лише починаються. Серед чинників громадської активності виділяють наявність навичок громадської дії, рівень емпатії особистості, рівень розвитку комунікативних навичок, загальна громадянська культура населення, ефективність діяльності соціальних інститутів [7, с. 16]. У соціології громадська активність розглядається перш за все як напрямок діяльності людей, пов'язаний зі здійсненням громадянами суспільних функцій у тих сферах життя суспільства, котрі не можуть ефективно регулюватися державою та процес самоактуалізації людьми своїх творчих потенцій засобом формування громадських інституцій і участі в їх роботі. Виявом організованих, колективних форми громадської активності є різноманітні соціальні рухи. До таких рухів можна зарахувати і студентські. Помітне місце серед визначних подій історії ХХ століття займає піднесення молодіжної активності, що охопило найрозвинутіші держави Західної Європи та Америки в другій половині 60-х років ХХ ст. Як зазначають дослідники, молодіжний рух, з одного боку, спричинив гостру політичну кризу в багатьох західних державах, а, з іншого – став одночасно результатом і проявом глибокої кризи основних соціальних (світоглядних, культурних, освітньо-виховних тощо) цінностей західного суспільства. Його лідери та активісти прагнули повалити ненависний їм «істеблішмент» з усіма складовими – інститутами влади, традиціями, освітою та культурними надбаннями тощо. Натомість вони пропонували суспільству як альтернативу новий тип молоді з особливою молодіжною ідеологією та світоглядом, специфічними і притаманними лише їй стилем життя, поведінкою, зовнішнім виглядом тощо. Вирішальну роль у розгортанні «революції молодих» відіграла найбільш освічена й інтелектуальна частина молоді – студентство. Якщо американську молодь 50-х років називали «мовчазним поколінням», то юнаків і дівчат наступного десятиліття характеризують як «бунтівну молодь». Спалах активності студентства був пов'язаний, насамперед, із помітним кількісним зростанням студентського прошарку та змінами в його соціальному складі. Переважна частина студентства походила не з елітних верств суспільства, як це було раніше, а з середніх прошарків і робітничого класу.

У науковій та публіцистичній літературі існує низка пояснень того факту, що саме студенти стали рушійною силою молодіжного протесту другої половини 60-х років. Ґрунтовний узагальнений аналіз цього питання зроблений українським вченим А. Мінаєвим [12]. Серед чинників «авангардної ролі» студентської молоді виокремлюють:

- соціально-психологічні особливості студентства, як специфічного прошарку молоді: захоплення теоретизуванням, наявність певної кількості вільного часу, деякі елементи економічної незалежності, ілюзія духовної свободи, об'єктивності власних суджень та оцінок, схильність до ототожнення радикалізму та екстремізму з революційністю, а спонтанності – з вільною та незалежною дією;
- здатністю довше, ніж інші групи молоді, зберігати ідеалістичні уявлення, прагнення присвятити себе служінню ідеалам, а не певним інститутам суспільства;
- наявність у студентів здібностей та можливостей до самостійного аналізу отриманої інформації, бо одержуючи можливість здобувати освіту, вони одночасно отримують інтелектуальний інструментарій, який сприяє виробленню більш критичного світогляду.

Виняткове місце у даному переліку оцінок ролі студентства займає вельми цікава думка сучасного дослідника і публіциста С. Кара-Мурзи. Останній розглядає молодіжний протест 60-х років як першу ланку у довгому ланцюгу наступних виступів кінця ХХ – початку ХХІ ст. (включно з подіями листопада-грудня 2004 року в Україні), названих ним «революціями постмодерну». Роль студентства як суспільної верстви в даних виступах є надзвичайно важливою. Кара-Мурза, зокрема, відзначає, що у студентському середовищі за деяких умов може без вагомих причин виникнути такий стан колективної свідомості, за якого постає цілеспрямована ... юрба, здатна зруйнувати життєвий устрій всієї країни. Це нове явище культури великого міста, у якому виникає висока концентрація молоді, відділеної від світу фізичної праці і традиційних міжгенераційних і соціальних зв'язків [12, с. 47].

У кінці 60-х – на початку 70-х років у Західній Європі та Америці студенти боролися проти соціальної несправедливості, бідності, расової дискримінації, війни у В'єтнамі, за повагу прав національних, конфесійних та інших меншин, удосконалення системи освіти тощо. Так, досягненням студентського руху США стало об'єднання з рухом афроамериканців за громадянські права та антивоєнним рухом. У Латинській Америці основним досягненням студентського руху було запровадження нової університетської реформи, досягнення автономії університету і демократичного самоврядування у вузах. На відміну від країн Латинської Америки, у Франції студентські протести переважно були політично вмотивованими, з яскраво вираженою «лівою» ідеологією. Студентські рухи у Німеччині також мали на меті політичні реформи.

Серед об'єктивних причин, що спонукали студентство зайняти активну позицію, доцільно виділити кризу вищої освіти, яка мала інтернаціональний характер, невдалі спроби її реформування, а також зміни у соціальному статусі західної інтелігенції взагалі та випускників вузів зокрема. Починаючи з другої половини 50-х років випускники вузів поступово втрачають свій попередній високий соціальний статус. Водночас, зріс соціальний попит на навчання у вищих закладах – посилилось прагнення батьків надати своїм дітям освіту, бажання самої молоді щодо набуття знань, у ряді країн проводилася державна політика розвитку освіти та розширення доступу до неї [10, с. 26]. Збільшення числа студентів викликало жорстку конкуренцію як за право отримати диплом, так і за можливість отримати гідну роботу. Із зростанням чисельності випускників вузів далеко не кожен з них міг знайти собі таку роботу, яка б відповідала його прагненням і потребам, оскільки важливу роль відігравало соціальне походження студента – чим нижче був його соціальний щабель, тим жорсткішою виявилась конкуренція за престижні робочі місця.

Суто університетські проблеми займали певне місце серед студентських вимог. Вони виступали за впровадження студентського самоврядування в університетах, за лібералізацію навчального процесу й побуту студентів тощо. Різкій критиці піддавався сам зміст вищої освіти, його відірваність від соціальних і морально-етичних проблем суспільного життя. Студентство домагалось збільшення своєї ролі в керуванні вищими навчальними закладами і у визначенні змісту навчання. У своїй боротьбі студентська молодь застосовувала такі форми і методи, як сидячі страйки, диспути, марші, мітинги, захоплення студентських кампусів. У Німеччині в межах власне студентського академічного руху радикальний політичний протест молоді знайшов своє втілення у кампанії за створення «вільних» або «критичних» університетів. У такий спосіб реалізувалися прагнення студентів брати участь в управлінні вузами, а також їхні уявлення про характер відносин «студент – викладач» [6, с. 23]. У Великобританії акції студентів мали свої особливості. Вони були мирними, добре організованими, а вимоги носили локальний характер і стосувалися норм студентського представництва в управлінні коледжами, поліпшення соціальної підтримки, зниження плати за навчання або ж цін в їдальнях. Однак, не всі західні дослідники погоджувались із значенням освітніх проблем у студентських рухах та вказували, що ріст невдоволення проблемами освіти був відображенням посилення політичного незадоволення.

Ще один цікавий аспект студентських рухів відзначив американський дослідник А. Гоулднер, який звернув увагу на роль соціологів та соціології в цьому процесі. Він стверджував, що здебільшого лідерами студентських заколотів у 1968 році були студенти-соціологи (як, наприклад, Д. Кон-Бендіт). Пояснював цей факт дослідник причинами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. На його думку, у 1960-х рр. соціологія фактично стала частиною поп-культури: сотні тисяч американських студентів щорічно відвідували курси соціології, регулярно з'являлась величезна кількість книг, статей і звітів з соціологічних дисциплін. Ставши елементом повсякденної культури, така «популярна соціологія» створила у пересічної людини уявлення, що вона здатна компетентно міркувати про бідність, злочинність, расові проблеми, безробіття та ін. Молоді радикали вбачали в соціології інструмент для здійснення революційних змін у суспільстві [9].

Отже, узагальнюючи, можна сказати, що студентські рухи другої половини ХХ століття в Західній Європі та Америці стали яскравим виявом громадської активності молоді, їх основною метою була боротьба проти соціальної несправедливості, дискримінації, воєн, реформа університетської освіти, а також відстоювання своїх прав та інтересів.

Дослідження проблем студентського руху в Україні має свою традицію та особливості. Тривалий час студентський рух розглядався виключно як складова частина молодіжного руху (В. Головенько, О. Корнієвський, В. Якушик, О.Єригін, І. Коляка, В. Бебик, М. Головатий, В. Ребкало, Є.І. Бородін та ін.). Досить вагомими є дослідження проведені Державним інститутом проблем сім'ї та молоді (з 1991 по 1997 рік –Український НДІ проблем молоді, а з 1998 по 2001 рік – Український інститут соціальних досліджень). Інформативний матеріал про становлення молодіжного руху та державної молодіжної політики в Україні міститься у відповідних розділах щорічних доповідей «Про становище молоді в Україні». З часом з'явилося ряд спеціалізованих робіт, присвячених саме громадській активності студентської молоді (Ю. Вінтюк, І. Букреєва, Р. Божинов, К. Володіна, О. Лісовець та ін.). За часів незалежності український студентський рух пройшов складний шлях у своєму розвитку, перетворюючись на дієву структурну складову самоорганізації українського суспільства. Вивчаючи студентський рух, необхідно враховувати, що він є непростим соціальним явищем, складовими елементами якого є як юридично оформлені громадські об'єднання, так і неформальні самоорганізовані студентські ініціативи, студентські субкультури, які взаємно доповнюються. Студентський рух періоду державної незалежної України бере свій початок з «Революції на граніті» 1990 року, що стала першою великою кампанією в якій брали участь студенти. Розбивши на площі Жовтневої Революції (тепер Майдан Незалежності) наметове містечко і оголосивши голодування, протестуючі висунули ряд політичних вимог, наприклад, націоналізації майна Компартії України та ВЛКСМ, перевиборів Верховної Ради УРСР на основі багатопартійності та ін. В подальшому студенти відіграли активну роль у подіях на Майдані в 2004 році («Помаранчева революція») та 2013-2014 років («Революція Гідності»). Науковці виділяють ряд особливостей та проблем розвитку студентського руху 90-х - початку 2000-х років в Україні, а саме: різноманітність студентських об'єднань, які презентують інтереси студентів і мають високу довіру з боку молоді; різноплановість напрямів діяльності і політичних уподобань; стала орієнтація на вирішення соціальних, освітніх проблем, намагання забезпечити соціальний захист студентів; проблеми консолідації, фінансування та ін. [1, с. 75-76]. Процес розвитку студентського руху на сучасному етапі досить складний та неоднозначний. Активну участь у діяльності різних студентських об'єднань (органів студентського самоврядування, об'єднань за інтересами, громадських організацій тощо) бере невелика кількість студентів, значна частина студентського та молодіжного загалу взагалі не знайомі з їх діяльністю. На тлі високого рівня недовіри молоді до політико-правових інститутів у студентів все більш актуальними стають не суспільні, а особистісні орієнтири [11].

Проблемні моменти виявляють і результати емпіричних досліджень громадської активності студентів, проведених науковцями у вищих навчальних закладах різних регіонів України. Хоча вибіркова сукупність більшості з них є не репрезентативною, але вона є достатня для того, щоб виявити домінуючі тенденції. Так, за результатами опитування, проведеного в НДУ імені Миколи Гоголя (м. Ніжин, 2011 р.), 76,8 % студентів не беруть активної участі у громадській діяльності. З них 19,8% зазначили, що не виявляють інтересу до громадської діяльності, 57% посилаються на брак часу. Серед 23,2% респондентів, які беруть участь у громадській діяльності, лише 2% вирішують громадські питання на рівні міста, решта 21,2% виконують громадські доручення у вищому навчальному закладі на рівні групи, факультету. Аналіз цього питання за гендерним показником показав, що дівчата втричі більш активно беруть участь у громадській діяльності, ніж хлопці. Очевидною є тенденція до збільшення участі в громадській діяльності протягом навчання в університеті. Однак на п'ятому курсі рівень громадської активності спадає [11, с. 19]. Цю тенденцію також підтвердило дослідження, проведене в інших вишах України. Щодо факторів та умов формування громадської активності виділяють низку чинників, що перешкоджають залученню студентів до вирішення важливих суспільних проблем. Це брак довіри, невпевненість у своїх силах, відсутність необхідних навичок, культури

громадянської участі та досвіду, обмаль ресурсів (часу, коштів, навичок) та відсутність чіткої соціальної ідентифікації [16, с.134]. За результатами дослідження, проведеного в Національному університеті «Львівська політехніка» (м. Львів, 2010 р.), в якому взяли участь студенти I-IV курсів, на питання «Чому, на думку студентів, молодь не бажає займатися громадською діяльністю» відповіли: молодь є надто пасивна – 32%; не вистачає необхідних знань, досвіду – 17,6%; молодь нерішуча – 12,8%; молодь боїться – 7,2 %; молодь всім задоволена – 4,8%; не знаю – 4,0%; інше (мало цікавих пропозицій, багато обов'язків, низька ефективність та ін.) – 5,6%. У процесі додаткових бесід основними причинами своєї громадської пасивності студенти назвали недостатню обізнаність (не навчили в школі, університеті); відсутність позитивного прикладу; недостатній рівень особистісного розвитку (через несприятливі умови соціалізації, хоча це рідко стосується саме студентів); відсутність навичок і брак досвіду; низький інтерес держави, влади усіх рівнів до проблем молоді та ін [3, с.242-243].

Щодо основних факторів, які сприяють залученню молоді до громадської активності, студенти називають ситуацію в державі (27,4%); проведення відповідної молодіжної політики (23,6%); хороша робота громадських активістів (17,3%); ситуація в місті (10,5 %); ситуація в навчальному закладі (8,1%); приклад одногрупників (6,8%); хороша робота куратора (5,6%). Також в ході додаткових бесід були уточнені чинники особистої мотивації студентів до громадської активності. Домінуючими є «бажання змінити ситуацію на краще» (37,8 %), «бажання допомогти в добрій справі» (21,9%) які можуть інтерпретуватись як прояв громадської солідарності, але разом з тим називається такий чинник мотивації як «винагорода» (20,8%), що викликає занепокоєння, оскільки громадська активність не передбачає собою певної винагороди [3, с. 242].

Одним з найбільш показових аспектів громадської активності є участь у діяльності органів студентського самоврядування. Щодо оцінки важливості і значення студентського самоврядування студенти розподіляють пріоритети наступним чином: «для поліпшення якості навчально-виховного процесу» – 63,7%, «для контролю за поведінкою студентів» – 19,6, «для звітності перед контролюючими органами» – 1,8% [11, с. 20]. За даними опитувань активу студентської молоді, проведеному у Базовому ВНЗ НУБіП України та його регіональних підрозділів, більшість студентів (67%) беруть участь у діяльності студентського самоврядування, щоб отримати досвід управлінської діяльності, організаторської роботи, співпраці з іншими людьми [17].

Дослідження засвідчують, що сучасна студентська молодь схильна до індивідуальних і нерегулярних форм прояву громадської активності. Це пов'язано з низькою мотивацією студентів та недостатньою поінформованістю про громадську діяльність.

Висновки. Громадська активність студентської молоді є предметом дослідження багатьох наук: психології, політології, педагогіки, філософії, соціології та ін. Різноманітність наукових поглядів щодо феномену громадської активності створює, з одного боку, достатньо широке коло можливостей для її розуміння, а з іншого – виявляє суперечності між накопиченими знаннями та досвідом. Ситуація ускладнюється відсутністю єдиної концепції громадської активності та її загальноприйнятого визначення, а близькість до понять соціальна активність, громадянська активність, суспільно-корисна діяльність, соціально-політична активність призводить до їх змішування, часткового ототожнення. Це вимагає від соціологів поглибленої роботи над змістом понять, їх уточненням, особливо в процесі проведення емпіричних досліджень.

Одним з напрямів соціологічного аналізу виявів громадської активності студентів є студентські рухи, як різновид молодіжних рухів. Вони стали практичним механізмом самореалізації багатьох молодих поколінь та чинником їх громадської самоідентифікації. Студентські рухи сприяють відкриттю каналів комунікації в середовищі однієї генерації, виявляючи та репрезентуючи їх інтереси перед суспільством загалом.

Емпіричні дослідження дають підстави зробити припущення, що студенти – це та соціальна група, в якій, у відповідності до специфіки вікових та професійних характеристик, відбувається становлення громадської активності, формуються її мотиваційні чинники. У процесі аналізу результатів опитувань було виявлено, що в громадській діяльності бере участь незначна кількість

студентів, переважно студенти молодших курсів. Це можна пояснити тим, що поступово, набуваючи соціального досвіду, у представників студентської молоді зростає недовіра до владних структур, а з іншого – зростає занепокоєння майбутнім самостійним життям, працевлаштуванням, заробітком тощо. Очевидною є необхідність стимулювання залучення студентської молоді до громадської діяльності, об'єднання зусиль органів державної влади, громадських об'єднань, місцевого самоврядування, навчальних закладів. Зазначимо, що роль соціології не обмежується її науково-дослідницьким потенціалом. Соціологічні знання стають дієвим чинником стимулювання зацікавленості студентської молоді суспільними проблемами та шляхами їх вирішення.

Література

1. Божинов Р. А. Особливості розвитку студентського руху в Україні (1991-2004 рр.) / Р. А. Божинов // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Сер. : Історичні науки. – 2009. – Т. 94, Вип. 81. – С. 75-78. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2009_94_81_16.
2. Вища школа у формуванні громадянської ідентичності особистості / За ред. Я. Комарницького, С. Шудло. – Дрогобич, 2012. – 234 с.
3. Вінтюк Ю. Особливості мотивації до громадської активності у студентів в сучасних умовах/ Ю. Вінтюк // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2010. – № 4. – С. 236–244.
4. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Ф. Головатий. – К: Наук. думка, 2005. – 325 с.
5. Головенько В.А. Український молодіжний рух у ХХ столітті (історико-політологічний аналіз основних періодів). – К.: "АЛД", 1997. – 160 с.
6. Грачев А. С. Поражение или урок? Об опыте и последствиях молодежных и студенческих выступлений 60-70-х годов на Западе // А. С. Грачев. – М.: Молодая гвардия, 1997. – 223 с.
7. Гусева А.В. Структура психологічної готовності до громадянської активності / А.В. Гусева // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 2. – С. 68-69.
8. Кіндратець О. М. Громадянська активність як умова демократизації суспільства / О. М. Кіндратець // Гуманітарний вісник ЗДІА. – Вип. 38. – 2009. – С. 118-125.
9. Кравченко А. И. Субкультурный протест шестидесятых / А.И. Кравченко // Соціологія девіантності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.socio.msu.ru/library/>
10. Кумбс Ф. Г. Кризис образования. Системный анализ // Ф. Г. Кумбс – М.: Прогресс, 1990 – 261 с.
11. Лісовець О. Дослідження громадської активності сучасної студентської молоді // Наукові записки Ніжинського університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 2. – С. 18-22.
12. Мінаєв А. Піднесення молодіжного руху другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Заходу та причини його занепаду / А. Мінаєв // Питання історії нового та новітнього часу: Збірник наукових статей. Вип. 7. – Чернівці: Рута, 2000. – С. 114-124.
13. Остапенко М. А. Громадянська активність як основа формування громадянського суспільства / М. А. Остапенко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2011. – Вип. 22. – С. 135-143.
14. Розенталь Э. М. Парадоксы протеста. Очерки о молодежи Западе // Э. М. Розенталь. – М.: АПН, 1995. – 272 с.
15. Саврасова-В'юн Т.О. Наукові підходи щодо вивчення феномена громадської активності [Електронний ресурс] / Т.О.Саврасова-В'юн. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Sup/2011_22/Rozdil_2/01_Ostapenko.pdf
16. Сальніков С.З. Громадянська активність студентства як основа сучасного демократичного суспільства / С. З. Сальніков // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Соціологія. – 2014. – Т. 234. – Вип. 222. – С. 132-136.
17. Сопівник Р.В. Студентське самоврядування як форма виховання лідерських якостей студентів / Р.В.Сопівник // Духовність особистості. – 2012. – Вип., 2. – С.151-160. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2012_2_22.
18. Шангіна Л.І. Громадянська активність середнього класу. Оцінка важливості громадської активності / Л.І.Шангіна // Національна безпека і оборона. – 2008. – № 7. – С. 30-45.

Literatura

1. Bozhynov R. A. Osoblyvosti rozvytku student's'koho rukhu v Ukrayini (1991-2004 rr.) / R. A. Bozhynov // Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu im. Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylyans'ka akademiya". Ser. : Istorychni nauky. –2009. –Т. 94, Vyp. 81. –S. 75-78. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2009_94_81_16.
2. Vyshcha shkola u formuvanni hromadyans'koyi identychnosti osobystosti / Za red. Ya. Komarnyts'koho, S. Shudlo. – Drohobych, 2012. – 234 s.

3. Vintyuk Yu. Osoblyvosti motyvatsiyi do hromads'koyi aktyvnosti u studentiv v suchasnykh umovakh / Yu. Vintyuk // Sotsiohumanitarni problemy lyudyny. – 2010. – 4. – S. 236–244.
4. Holovatyy M. F. Molodizhna polityka v Ukraini: problemy onovlennya / M. F. Holovatyy. – К: Nauk. dumka, 2005. 325 s.
5. Holoven'ko V.A. Ukrayins'kyi molodizhnyy rukh u KhKh stolitti (istoryko-politohichnyy analiz osnovnykh periodiv). – К.: “ALD”, 1997. – 160 s.
6. Hrachev A. S. Porazhenye uly urok? Ob opyte u posledstviyakh molodezhnykh y studencheskykh vystupleniy 60-70-kh hodov na Zapade // A. S. Hrachev. – М.: Molodaya hvardyya, 1997. – 223 s.
7. Husyeva A.V. Struktura psikhohichnoyi hotovnosti do hromadyans'koyi aktyvnosti / A.V. Husyeva // Praktychna psikhohihiya ta sotsial'na robota. – 2008. –2. – S. 68-69.
8. Kindratets' O. M. Hromads'ka aktyvnist' yak umova demokratyzatsiyi suspil'stva / O. M. Kindratets' // Humanitarnyy visnyk ZDIA. – Vyp. 38. – 2009. – S. 118-125.
9. Kravchenko A. Y. Subkul'turnyy protest shestidesyatykh / A.Y. Kravchenko // Sotsiolohiya devyantnosti [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://lib.socio.msu.ru/l/library/>
10. Kumbs F. H. Kryzys obrazovannya. Systemnyy analiz // F. H. Kumbs – М.: Prohress, 1990 – 261 s.
11. Lisovets' O. Doslidzhennya hromads'koyi aktyvnosti suchasnoyi student-s'koyi molodi // Naukovi zapysky Nizhyns'koho universytetu im. Mykoly Hoholya. Ser.: Psikhologo-pedahohichni nauky. – 2012. – 2. – S. 18-22.
12. Minayev A. Pidnesennya molodizhnoho rukhu druhoyi polovyny 60-kh rr. KhKh st. v krayinakh Zakhodu ta prychny yoho zanepadu / A.Minayev // Pytannya istoriyi novoho ta novitn'oho chasu: Zbirnyk naukovykh statey. Vyp. 7. – Chernivtsi: Ruta, 2000. – S. 114-124.
13. Ostapenko M. A. Hromadyans'ka aktyvnist' yak osnova formuvannya hromadyans'koho suspil'stva / M. A. Ostapenko // Suchasna ukrayins'ka polityka. Polityky i politohy pro neyi. – К., 2011. – Vyp. 22. – S. 135-143.
14. Rozental' Э. М. Paradoksy protesta. Ocherky o molodezhy Zapada // Э. М. Rozental'. – М.: APN, 1995. – 272 s.
15. Savrasova-V"yun T.O. Naukovi pidkhody shchodo vyvchennya fenomena hromadyans'koyi aktyvnosti [Elektronnyy resurs] / T.O.Savrasova-V"yun. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Sup/2011_22/Rozdil_2/01_Ostapenko.pdf
16. Sal'nikov S.Z. Hromadyans'ka aktyvnist' student'stva yak osnova suchasnoho demokratychnoho suspil'stva / S. Z. Sal'nikov // Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly. Ser.: Sotsiolohiya. – 2014. – T. 234. – Vyp. 222. - S. 132-136.
17. Sopivnyk R.V. Student-s'ke samovryaduvannya yak forma vykhovannya lider's'kykh yakostey studentiv / R.V.Sopivnyk // Dukhovnist' osobystosti. – 2012. – Vyp. 2. – S. 151-160. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2012_2_22.
18. Shanhina L.I. Hromadyans'ka aktyvnist' seredn'oho klasu. Otsinka vazhlyvosti hromadyans'koyi aktyvnosti / L.I.Shanhina // Natsional'na bezpeka i oborona. – 2008. – 7. – S. 30-45.

Svitlana Tsypko

Public activity of students: the sociological aspect of analysis

Public activity of the students is a subject of many science studies: psychology, political science, pedagogic, philosophy, sociology, etc. Variety of science views on public activity phenomenon creates sufficiently wide range of possibilities for its understanding, on one hand, but on the other hand – it reveals contradiction between accumulated knowledge and experience. The situation is complicated even further by an absence of a single concept of public activity and its standard definition, and proximity to concepts of social activity, civil activity, socially useful activity, sociopolitical activity leads to their blending and partial equation. This requires sociologists to work thoroughly on the meaning of these concepts, their clarification, especially in a process of empirical studies.

One of the fields of social analysis of public activity is student movements as a kind of youth movements. Youth movements became a practical mechanism of self-actualization for many young people and a factor of their public self-identification. Student movements contribute to establishment of new lines of communication in the environment of a single nation, discovering and representing their interests in front of society as a whole.

Empirical studies give grounds to suggest, that students are a social group, where, depending on specificity of age-related and professional characteristics, public activity is formed and its motivational factors are shaped. In the process of poll analysis it was discovered, that only insignificant amount of students takes part in public activity, and it is mostly freshmen, who do. It can be explained by the fact, that gradually, with an accumulation of social experience, the distrust

of the members of student youth towards authority starts to increase, as well as they start to concern more about their future. For more effective student engagement in public activity it is necessary to unite efforts of authority, public agencies, educational institutions. It should be noted, that a role of sociology is not limited by its research potential. Sociological knowledge becomes efficient factor in stimulation of student youth's interest in social problems and ways to solve them.

Keywords: social act, social activity, public activity, civil society, socially useful activities, students' movements.

Надійшла до редакції 19.08.2016 р.

УДК 21:37.014

© Вікторія Кришмарел
(Київ)

РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ СКЛАДНИК У ФОРМУВАННІ ПРЕДМЕТНОЇ ІСТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗНЗ

З огляду на поліполітичність, мультиетнічність та поліконфесійність українського суспільства, необхідним є врахування цінностей, в тому числі релігійних, представників різних спільнот при вивченні предметів історичного циклу у ЗНЗ. Державний стандарт освітньої галузі «Суспільствознавство» передбачає багатоаспектність викладу – вивчення різних вимірів громадянського життя та релігії (морально-етичного, соціального, культурного тощо) та багатоперспективність – вивчення з погляду різних суб'єктів (віруючих конкретної релігії, представників різних культурних спільнот тощо). Проте, у програмі з історії України вкрай малу увагу приділено потенціалу релігієзнавчого складника, а підручники містять базову інформацію релігієзнавчого змісту, але поодинокі її поглиблюють та включають до інтерактиву, що вказує на потребу ретельнішої роботи науковців і вчителів у цьому напрямку.

Ключові слова: релігієзнавство, суспільствознавство, історія, школа, Україна.

Постановка проблеми. На сьогодні основним підходом у загальноосвітньому процесі є компетентнісний. Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392, ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів. І це є не просто постульованою на нормативному рівні вимогою, а вимогою часу, оскільки сучасне середовище настільки перенасичене інформацією, що ставити оволодіння нею за мету навчання вкрай алогічно. З огляду на це у сучасній педагогіці основний акцент робиться на формування ключових, загальногалузевих та предметних компетентностей. Предмети суспільствознавчого циклу своєю специфікою мають чітко прослідковуване поєднання їх усіх, адже для інших галузей та предметів це не є настільки вираженим. У першу чергу йдеться про загальнокультурну компетентність, адже саме вона передбачає опанування спілкуванням у сфері культурних, мовних, релігійних відносин; здатність цінувати найважливіші досягнення національної, європейської та світової культур.

Виходячи з вищенаведеного визначення загальнокультурної компетентності, потенціал предметів суспільствознавчого циклу є найбільш повним. Особливо ж це стосується предмету «Історія», оскільки саме він є найбільш повною інваріативною складовою суспільствознавчого циклу, яка представлена у загальноосвітньому процесі України.

Аналіз останніх досліджень. Особливості історичної компетентності, її складових, вимірювання рівнів їх сформованості тощо розроблені на сьогодні досить детально як із загальнопедагогічної, так і з практичної точки зору у відповідних публікаціях К. Баханова, В. Власова, О. Луніки, П. Мороза, О. Пометун, А. Приходько, Г. Фреймана та ін. Проте, в нашій країні приділяється вкрай мало уваги розробці потенціалу релігієзнавчої складової в циклі суспільствознавчих предметів у школі, практично не розроблено теоретичні та методичні аспекти.